

СТАНОВЛЕННЯ МОВОЗНАВСТВА ЯК САМОСТІЙНОЇ НАУКИ НА ЗАСАДАХ КОНЦЕПЦІЙ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Проблемні питання

1. Періодизація та загальна характеристика середньовічних концепцій мови.
2. Стимули створення алфавітів.
3. Практичний і теоретичний напрямки лінгвістичних учень.
4. Проблеми філософії мови в концепціях теологів середньовіччя.
5. Тлумачення текстів: герменевтика та екзегетика.
6. Виникнення й розвиток нової лінгвістичної традиції: арабська мовознавча концепція.
8. Середньовічна лексикографія та граматичні трактати.

Основна література

Амирова Т. А., Ольховиков Б. А., Рождественский Ю. В. История языкознания. Москва : Академия, 2003. С. 95-157.

Додаткова література й інтернет-ресурси

Гируцкий А. А. Общее языкознание: учеб. пособ. Минск : Тетра-Системс, 2003. С. 35-46.

Зубкова Л. Г. Общая теория языка в развитии : учеб. пособ. Москва : Изд-во РУДН, 2003. С. 49-57.

Супрун Л. В. Загальне мовознавство. Практичні заняття, самостійна робота : навч. посіб. Київ : Знання, 2012. С. 198-223.

Відеолекції

Linguistic in the Middle Ages. URL :
<https://www.youtube.com/watch?v=6yYCi0hKfIc> (дата звернення:
01.10.2020).

Коментарі до теми

Хронологію середньовіччя визначають по-різному, але початок цієї доби історики часто пов'язують із занепадом Римської імперії (V ст.). Середньовіччя в Європі об'єднує такі періоди: раннє середньовіччя (друга пол. II-III ст. — XI-XII ст.), пізнє середньовіччя (XII-XIII ст. — XIV ст.), Відродження — (к. XIV ст. — сер. XVIII ст.).

Упродовж середньовічної доби відбулося закріплення/зміцнення місцевих культурних традицій, створення держав, формування найбільших світових релігій — ісламу, буддизму, християнства, трапилося розгалуження християнства на православ'я та католицизм, зародилася патристика (вчення ранніх християнських теологів). Ці та інші чинники стимулювали розв'язання мовознавчих проблем із позицій теології, підживлювали ідею про рівність національних мов та створення алфавітів.

Упровадження християнства спричинило витіснення язичництва, прискорило розвиток писемності та літератури, заміну місцевих систем письма (огамічне письмо Ірландії (V ст.), рунічне письмо Германії та Скандинавії (VI ст.)) латиницею. Створення алфавітів на латинській основі здебільшого мало стихійний характер, хоча створювалися також і системні авторські азбуки (готська абетка єпископа Ульфїли (IV ст.) на основі грецького алфавіту з додаванням латинських літер, кирилиця та глаголиця Кирила та Мефодія (прибл. IX–X ст.)).

Визначальні мовознавчі тези середньовічних теологів зазнали потужного впливу авторитету Одкровення — поняття християнської доктрини про надчуттєве безпосереднє осягнення істини в момент містичного просвітління, видіння. Теоцентричну тезу «Бог — абсолют усього суцього» екстраполювали й на мову.

У лінгвістичних ученнях середньовіччя сформувалися два напрями: теоретичний (формулювання та розв'язання проблем мови теологами) і практичний (різноаспектний опис мов, створення граматики і словників, розвиток письма).

Варто акцентувати на спільних та відмінних рисах античного й середньовічного мовознавства. Як античні, так і середньовічні вчені розвивали теорію мови в контексті загального філософствування про буття й світ/довкілля, намагалися збагнути походження світу й мови, ідентифікувати закони їх існування. Відмінності між античними й середньовічними традиціями полягають у тому, що в часи античності

проблеми мови були частиною філософії, а в середньовічних концепціях вони тлумачилися з погляду теологів і, відповідно, з точки зору єдинобожжя. Специфіка середньовічних лінгвістичних традицій визначалася створенням писемності, активністю лексикографічної практики, коментуванням канонічних текстів, розвитком герменевтики (тлумаченням будь-яких видів текстів та спілкування) та екзегетики (тлумаченням релігійних, біблійних текстів).

Головні мовознавчі проблеми середньовіччя стосувалися рівноправ'я та універсальної природи мови; важливості рідної та іноземних (*варварських* - у римлян) мов; її універсальної сили. Дискусії щодо правильності імен, актуальні для античності, вважалися неприйнятними через неможливість пізнання Бога й мови. Останню розглядали як творчу й живу силу, а слово – як знак, символ, від якого не залежить існування того, що цим словом позначене (Г. Ніський, А. Августин).

Середньовічними теологами створено новий типологічний метод текстологічного дослідження, спрямований на тлумачення глибших шарів слів, ніж їхні графічні позначення, алегоричні пояснення та встановлення зв'язків між Старим і Новим Заповітом. Стверджувалося, що саме події, а не слова пророкують майбутнє (І. Златоуст).

У період середньовіччя було створено єдину арабську державу (VII ст.), а стрімкий розвиток цієї культури сприяв заснуванню нової лінгвістичної традиції. Головні положення арабського мовознавства тієї доби по'язані з визнанням вищого статусу арабської мови — мови Корану (канонічного тексту ісламу), із розробленням оригінальної граматики, яка максимально відповідає структурі арабської мови.

Характерними рисами епохи Відродження є формування національних мов, витіснення латини, послідовна уніфікація національних мов та домінантність наддіалектної форми її існування.

Поняття й терміни: герменевтика; екзегетика; патристика; практичний та теоретичний аспекти лінгвістичних концепцій.